

Polány István: Nyugatmagyarország (végnyugat) közoktatásügyének története, különös tekintettel a népoktatásra. Szombathely, 1936. 171 lap.

A magyar nevelés- és oktatásügynek még mindig sok tekintetben hiányos és főleg az összefoglalást nélkülöző történetének egy fejezetét dolgozza föl Polány István derék műve. Alapos ismeretek, szorgalmas kutatás a rendelkezésre álló forrásokban, rendszeres feldolgozás, de azért mégis némely részletre vonatkozó források nélkülözése miatt bizonyos tekintetben hiányok jellemzik a könyvet, mely egy minket különösen — sajnos, most fájdalmasan is — érdeklő, Trianonban elveszett terület szellemi életének, Nyugatmagyarország ezeréves oktatásügyi történetének, főleg népoktatásának rövidre fogott, mégis anyagban rendkívül gazdag monografiája. Bizonyos fokú lokálpatriotizmus, Nyugatmagyarországnak, vagy amint ő nevezi: Végnyugatnak, szerelme vezérli ebben szerzőnket. A kötetke végen függeléként megkapjuk Végnyugatnak pontos földrajzi, néprajzi, statisztikai képét is, mely így körülhatárolja a szerzőnek maga elé tűzött feladatát.

Nyolc fejezetre osztott művében Polány István híven követi a nevelés-történet korszakait Szent István korától kezdve Burgenland oktatásügyi állapotának kialakulásáig. Bevezetésül a művelődés nyomait mutatja ki a vizsgált területen a honfoglalás előtt és a vezérek korában. Majd a pogánykor rajza után az első szent királyunk alatt megindult keresztény művelődés kezdetét, a plébániai népoktatás kifejlődését és általános viszonyait ismerteti 1526-ig, főleg falusi iskoláinkat az Árpádok és az Anjouk korában, a városi iskolákat, a ciszterciták mezőgazdasági iskoláit, majd a szomorú közoktatásügyi viszonyokat a mohácsi vész után az ország felszabadításáig a török uralom alól. Nem hagyja azonban figyelmen kívül a reformáció és ellenreformáció idevágó törekvéseinek eredményeit sem Végnyugaton. A török uralom megszűnte utáni szellemi föllendülés némiképp vigasztalóbb képet nyújt Végnyugat oktatásügyi kérdéseinél is, amennyiben az idevágó döntő intézkedések a XVIII. század folyamán e területen is érvényesültek.

Az első országos hatósági tanügyi összeírás 1773-ban, lehetővé tette szerzőnknak, hogy világos képet adjon arról, hol és hány iskola volt megyénként Végnyugaton. Még nagyobb lendületről számolhat be szerzőnk a kijelölt terület iskolaügyeire vonatkozólag Mária Terézia nevezetes tanügyi intézkedésének, a Ratió Educationisnak életbelépte után. Polányi István könyvének ezután következő fejezetei a jobbágyság felszabadítása és a kiegyezés korában, változott politikai és társadalmi körülmények közt megindult új fejlődését s a népoktatásügyi állapotoknak képét rajzolja Végnyugaton az átesatolás előtt, hogy végül a burgenlandi helyzet képével fejezze be történeti áttekintését. Ennek a két fejezetnek anyagát különösen becsesnek, sok tekintetben újnak kell mondanunk, hiszen leginkább itt érvényesült a szerzőnek saját önálló kutató munkája.

Igen jó szolgálatot tesz Polány István könyve azzal, hogy nemcsak a népoktatás általános fejlődését az iskolák számát, helyét mutatja be, hanem bő adatokat dolgoz föl a tanulókra, a tanítás tárgyaira, az iskolamesterekre, azok erkölcsi személyiségére, munkakörére, járandóságára vonatkozólag. Szólf az iskolaépületekről és a tankönyvekről is.

Bár szerzőnk főcélja a népoktatás ügyének vizsgálása a választott terüle-

ten és a feldolgozott időszakok keretein belül, de azért a kép életteljessé tétele céljából a középfokú oktatásra is vet egy-egy tekintetet s. ily módon kutatja a szellemi élet integritásának jelentkezését a tárgyalt korszakokban.

Palány István könyve jó példa arra, hogy az ország egyes speciális jellegű területeinek közoktatásügyére vonatkozó történeti érdeklődés milyen érdekes és becses anyagot hordhat össze a magyar neveléstörténet részére.

Gyulai Agosti dr.

Kiss Ernő: A történelemtanítás a nevelés szolgálatában. Sebők Béla kiadása, Cegléd, 1937. N. 8°, 46 l.

A történelemtanításnak Európa-szerte különös jelentőséget tulajdonítanak, amennyiben mindenütt a politikai nevelés szolgálatába állítják. Elsődleges követelmény a jó állampolgár nevelése, aki a múlt ismeretei alapján a jelent megérti, a nemzeti célokat magáévá teszi, s megvalósításukban tevékenyen közreműködik. A történettanítás nagy jelentőségének felismerésére mutat a külföldi történetdidaktikai irodalom rendkívüli gazdagsága. Nálunk Dékány Istvánnak „A történelmi kultúra útja” c. műve egyedülálló korszerű összefoglalás. Ezért fordultunk különös érdeklődéssel Kiss Ernő munkája felé.

A tetszetős kiállítású füzet a történettanítás nevelő szempontjait és nevelőerejét vizsgálja, s befejezésül röviden felsorolja azokat a módszeres követelményeket, melyek a nevelő történettanítás szolgálatában állnak.

A szerző a történettanítás céljául tüzi ki: „megismertetni a múlt hagyományából az erkölcsi alapon nyugvó állami életet, a tanulót a jelen élet áramkörébe bevezetni, a nemzetnek felelős tagjává nevelni, kinek nemzete felé nem destruktív, hanem pozitív alkotó ereje van.” Az előadásban a *nemzeti és valláserkölcsei* eszmének s a *kultúra* eszméjének kell kidomborodnia. Ezután olvashatunk a gyermek történetnézetének kialakulásáról, a történelem és a hazaszeretet, a szociális és vallásos képzés viszonyáról, a történetpolitikai nevelésről, a világnézet és műveltségnek a történelemmel való kapcsolatáról, a tanár egyéniségéről és a jó történelmi előadásról, vagyis a módszeres elvekről. Az utolsó nyolc lap szól a módszerről, a többi a tanítás céljáról, jelentőségéről és nevelő hatásáról szóló elmélkedés.

Szokatlanul találjuk az irodalmi utalás teljes hiányát, amelyre annál is inkább lett volna szükség, mivel a szerző oly dolgokról szól, melyek az elmúlt évtized alatt különféle folyóiratokban napvilágot láttak, s amelyek elvek ma már közknicsé váltak.

Az események dramatizálását lélektani abszurdumnak tekintjük, és különben sem segítik elő a történelmi megértést. A történelmi megértést az analógiás beleélés és a gyermek fejlett képzelőereje teszi lehetővé. — A nevelő, tanuló- és munkaiskolának a szerző módján való szembeállítás nem szerencsés, mert a munkaiskola nem zárja ki a nevelést és a tanulást, sőt a munkaiskola a nevelés fokozott hangsúlyozását jelenti, s a tanulást is nélkülözhetetlennek tartja. — „Az emberiség harcait három nagy csoportba oszthatjuk: az ókorban a jogért, a középkorban a hitért, az újkorban a gazdasági javakért harcoltak az emberek” — olvassuk a 30. lapon. Ezzel kapcsolatban önkéntelenül eszünkbe jutnak Lamprecht ál-„fejlődés-